

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

ג' תל"ז

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

לו: יג (א) ויעל אברם מצרים
הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט
עמו הנגבה: (ב) ואברם כבד
מאד במקנה בכסף ובזהב:

יג (א) אלוץ צאג אברם פאן
מצרים הינוף געגען
מיטטאג, ער אונד זיינע פרויא
אונד אללעס, וואס ער האט
טע, אונד לוט מיט איהם.
(ב) אברם וואר זעהר רייך אן
פועה, זילבער אונד גאלד.
ער

ר ש י

תרגום אונקלוס

יג (א) וסליק אברם מצרים הוא ואשתו
וכל די ליה ולוט עמו לדרומא:
(ב) ואברם תקיף לחדא בבעירא בכסף
בדרומה של ארץ ישראל כמו שמוכח במסעות ובגבולי הארץ: (ב) כבד מאוד. טעון משאות

ב א ו ר

אנשים, הראב"ע פי' שהזכיר וכוה להכריז שלא יגע איש בו ובאשתו, והנכון כמו שמתורגם בל"א
שכ על מה שאמריו שזוה עליו איזה אנשים שיטלחוהו, וכן ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי
הימים ויהיו נקראים לפני המלך (אסתר ו' א'): עליו, על אודותיו לשלחו ולשמרו: וישלחו
אחו, דרך ליווי בכבוד, וכן ואברהם הלך עמם לשלחם (להלן י"ח ט"ז):
יג (א) ויעל, שרשו עלה מגזרת נחי למ"ד ה"א, והעתיד מבנין הקל ראוי להיות יעלה על
משקל יפנה, ובהפעיל יעלה על משקל יפנה, והנה הגזרה הזאת תבוא לפעמים
בעתיד בחסרון ה"א (ובפרט כשיש בראש העתיד ו"ו המהפכתו לעבר, שאז נעתקה הגגינה
להיות מפעיל, ואין כח בסגול עי"ן הפעיל להמשיך ה"א, לכן תחסר לעולם), ואז תהיינה
אותיות אית"ן לפעמים בחירק כמו יפן. ויפן צור (זכרי' ט' ג'), ולפעמים בזכרי, כמו אל
יפן (במדבר ט"ז ט"ו), ובבנין הפעיל תהיינה בסגול, כמו יפן זנב (שופטים ט"ז ד'), וכן
מלת עלה ראויה להיות בקל יפעיל, ובהפעיל יפעיל, אך כדי להמציא הרחבה לאותיות הגרון,
נשתנו החירק והסגול שנמלת יפעיל, וכן ב' הסגולין שנמלת יפעיל לפתחין, ואין הפרש במלה
זאת בנקודותי' בין הקל וההפעיל, רק לפי ענינו הוא מוכן, כמו ויעל אברם דכאן הוא קל
וטומד, ויעל עלת (לעיל ח' ב'), הוא הפעיל ויוולא: הנגבה, לבא לדרומה של ארץ ישראל
כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הנגבה להר המוריה ומכל מקום כשהוא הולך ממלרים לארץ
כנען מדרום לכפון הוא מהלך שארץ מלרים בדרומה של ארץ ישראל כמו שמוכח במסעות
ובגבולי הארץ, (רש"י), ואין פי' מלת הנגבה כאן כמו הנגבה של מעלה (פסוק ט'), כי שם
הלך מכפון לדרום דהיינו מחרן שהיא בצפונית מזרחית לא"י לבית אל שהיא סמוך לדרומה,
ופי' הנגבה, נגב למקומו הראשון שהלך משם, וכאן פירושו באלו כתוב ויעל אברם ממלרים
וגו' לבא בנגב, ר"ל בנגב א"י, לפי שמלרים איננה בנגב ממש לא"י רק מערבית דרומית לה,
ושם פניו למזרח וקלת לכפון באופן שיבא לדרום א"י, ולכן הוסיף רש"י מלת לבא, והיא ג"כ כוונת
יב"ע שתרגם פה למיעל לדרומא, ולמעלה לא הוסיף מלת למיעל: (ב) ואברם כבד מאד,
מלשון ואת הכבודה לפניהם (שופטים י"ח כ"א), שפירושו מקניהם ושאר ממונם, ומלת כבד
היא תאר, ולפי שמי שיש לו הרבה מקנה ורכוש תנועתו יבדה נקרא כן, ופירושו שהוא הי'
כבד מלד מקנהו ורכושו שהי' רב וכבד מאד, וכן כאלה נכלת עלה (ישעי' א' ל') מלד עליה
שם נובלים יאמר על האלה שהיא נובלת, וכן מגלמי זקן וקרעי בגדים (ירמי' מ"א ה')
ורבים כן, ואונקלוס ויב"ע שתרגמו כבד, תקיף, וכן המתרגם האשכנזי שתרגם (רייך), תרגם
לפי

הָאָרֶץ לְשֵׁבֶת יַחְדוֹ כִּי־הִיא
רְכוּשָׁם רַב וְלֹא יִכְלוּ לְשֵׁבֶת יַחְדוֹ:
(ז) וַיְהִי־רִיב בֵּין רַעֵי מִקְנֵה־אֲבָרָם
וּבֵין רַעֵי מִקְנֵה־לוֹט וַהֲכַנְעֵנִי
וַהֲפָרוּ אֹזֵי־שֵׁב בְּאֶרֶץ: (ח) וַיֹּאמֶר
אֲבָרָם אֶל־לוֹט אֶל־נָא תְהִי
מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינָךְ וּבֵין רַעֵי וּבֵין

תרגום אשכנזי קו

טראגען, דאס זיא בייאזאמט
מען וואהנטען, דען איהר גוט
(כענליך זיהרע העערדען) וואר
זעהר גראס, דאהער קאנט
טען זיא ניכט בייאזאממען
וואהנען. (ז) דא ענטשטינד
אין שטרייט צווישען דען
פיעההירטען דעס אברם אונד
דען פיעההירטען דעס לוט.
דער כנעני אונד דער פרוי זא
סען שאן דאמאלס אים לאגט
דע. (ח) דא שפראך אברם צו
לוט: ליעבער! לאס קיינע

רעיד

שמר יטיגקייטען זיין צווישען מיר אונד דיר, אונד צווישען מיינען אונד דיינען הירטען,

וויר

תרגום אונקלוס

ר ש י

(ז) ויהי ריב - לפי שהיו רועיו של לוט
רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחריס
ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל
והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו
אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב
אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ
ולא

סוברת יתהון ארעא למיתב בחדא ארתי
דהו קנינהון סגני ולא יכילו למיתב בחדא:
(ז) ויהי מצותא בין רען בעיריה דאברם
ובין רען בעיריה דלוט וכנענא ופרוזא
בין יתיב בארעא: (ח) ואמר אברם ללוט
לא כען תהי מצותא בינא ובינך ובין

ב א ו ר

ובנמה מקומות בבאורי כי משפט הלשון הוא שלא לשמור המין והמספר כאשר יקדם הפעל
לפועל. והכוונה שלא היתה הארץ יכולה להספיק מרעה למקניהם: יחדו, הוא"ו היא סימן
הרבים על יחיד כמו עליו אליו, ואף על פי שאין בו יו"ד ברוב, הרי מלאנו עלו בשמים ירעם
(שמאל א' ב' י') (שהכתיב עליו והקרי עליו) בלא יו"ד, וכן יחדו נמלאו ביו"ד שלשה וכו',
ולפי שנתקצן בו היחידות והרבות נאמר כן, (רד"ק בשרשים שרש יחד), ומלך זאת תאמר על
שנים כמו כאן, ותאמר על רבים כמו ויענו כל העם יחדו (שמות י"ט ח'), ועל נקבות כמו
ואנחנו יחדו אין זר אהנו נבית (מלכים א' ג' י"ח), אלל שתיים נשים זוגות: כי ה' רכושם
רב, ר"ל מקניהם (כי רכושם כולל הכל), וכן מתורגם בל"א: (ז) ויהי ריב וגו', על דרך
הפסע היתה המריבה על המרעה כי לא נשא אותם הארץ וכאשר ה' מקנה אברם רועה
באזו היו רועי לוט באים בגבולם ורועים שם, והנה אברם ולוט היו גרים ותושבים בארץ ופחד
אברם פן ישמע הכנעני והפרזי יושב הארץ כובד מקניהם ויגרשום או ינו אותם לפי חרב
ויקחו להם מקניהם ורכושם כי ישבת הארץ עמה להם לא לאברם וזה ע"פ והכנעני והפרזי
כי הזכיר שהיו עמים רבים יושבים בארץ ההיא ולהם ולמקניהם אין מספר ולא ישא אותם
הארץ ואת אברם ולוט, וממלת אז יראה לי כי העמים היו בארץ בימים ההם יושבי אהל ומקנה
כאשפים מקלתם אל עיר אחת ורועים שם שנה או שתיים, ונוסעים משם אל גבול אחר אשר
לא רעו אותו, וכן יעשו תמיד במנהג בני קדר והכנעני והפרזי היו אז בארץ הנגב ובשנה
האחרת יבאו שם הינוסי והאמורי. (הרמב"ן): והכנעני והפרזי או יושב בארץ, כוונת המתרגם
האשכנזי פה לשלול זמן הקודם שלא ישבו בארץ קודם שכנעוה מורעו של שם כמ"ס רש"י

תרגום אשכנזי

לך לך יג

רעיה כי אנשים אחים אנהנו: (ט) הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה: (י) וישא

וויר זיגר יא נאהע פֿערוואַנדֿ טע. (ט) דוא האסט דאך דאז גאנצע לאנד פֿאַר דיר! טרעננע דרך אלוץ פֿאַן מיר; ווילסט דוא צור לינקען, זאָ ווערדע איך צור רעכטען, ווילסט דוא אָבער צור רעכ־טען, זאָ ווערדע איך צור לינ־קען. (י) אַלס גון לוט זיך אומ־

לום

ר ש י

תרגום אונקלוס

רעיתי ובין רעיתך ארי גוברין אחין אנהנא: (ט) הלא כל ארעא קדמך ארפֿרש בען מלוחי אם את לצפונא אנה לדרומא ואם את לדרומא אנה לצפונא: (י) וזקף לוט

ולא זכה כה אנרס עדיין: (ח) אנשים אחים. קרובים. ומ"א דומין נקלסטר פנים: (ט) אם השמאל ואימנה - ככל אשר חשב לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וסיף דבר הולך לו שנאמר וישמע אנרס כי נשבה אחיו וגו': ואימיני. אימין

יח

ב א ו ר

לעיל (י"ב ו') על והכנעני אז נאמן: (ח) אחים, קרובים, ועיין מ"ש בפ' חיי' שרה בפסוק ושלחו את רנקה אחתם (לקאן כ"ד נ"ט): (ט) אם השמאל, אם תרנה ללכת ללד שמאל: ואימנה, אימין את עזמי, ר"ל אלך אני ללד ימין, ושארש ימן, והוא מננין הפעיל, וכל האית"ן בלירי שלא כמנהג רוב הערשים מננין פ"א יו"ד שהאית"ן בהם בחולם, וכמוהו שרש יעב, ההפעיל ממנו וא"ט בה עמך וכן ילל וינק: ואשמאילה, השם משרש זה הוא שְמאל, והנה י"א שרשו שמל, וכמו שנאמר מן שרש תמל, המול, כך הי' ראוי לומר מן שמל שְמול, אלס שהמורה הוא"ו באל"ף נחה, כמנהג אותיות שהו"י להתחלף זו בזו, והפעל מזה השרש נמלא מימינס ומשמאליס, בנוס האל"ף, ונמלא בחשרון האל"ף, להמין ולהשמיל, השימי השמילי, ונמלא בנוס האל"ף, ואשמאילה, וכי תשמאיל, והוא זרות גדול אחד להוסיף אות נעה נוספת בין שתי אותיות הערשיות, ועכ"ז נמלא חכר לזרות זאת, לדר"י"ש הדבר (עורא י' ט"ז), שרשו דרש והיו"ד נוספת באמלע השרש והיא נעה: (י) וישא לוט את עיניו וגו', עיקר כוונת הכתוב להודיע שנפרד לוט מאברהם, וישב בערי הכנר, אבל מה שנשא עיניו וראה כי כנר הירדן היא כלה משקה, איננו רק טפל למה שאחריו, להודיע סבת בחירתו לישב שמה, לכן תהייה הווי"ן האלו מחנרות המאמרים להיות המאמר הא' סבה אל הכ', ושעורו כאן, וכשנשא לוט את עיניו וראה את כל כנר הירדן שכלה משקה, אז נפרד לו לוט את כל כנר הירדן וגו', ומאמר

ה מ ע ר

יג (ט) ואימנה, דברי הרב המבאר לריבין קלח באור, והנה הכלל הוא כי בנתי פ"א יו"ד באותם שאית"ן בקל בלירי, בהפעיל ישחנה היו"ד לוי"ו נח אחרי חול"ם כדי להבדיל בעתיד הקל מן הכבד (כמ"ש הרד"ק במכילוב), ורק אותם שאית"ן בקל בח"ג (והמה מעטים) יבואו בהפעיל בלירי (ואך שרש ירש יולא מזה שנאמר ממנו בקל אירש ובהפעיל הוריש) וא"כ השרש ימן שלא מלאנו ממנו הקל, יבוא לירי במשפט ההפעיל על הרוב, כי כמו שנאמר בשלמים הפֿעֿי"ד כן ראוי בנתי פ"א יו"ד הַיִּיִק וכן בכל הבגין (זולת הנינוגי הפעול) בעבור יו"ד השרש. וראיתי בקלח ספרים שדגש הנו"ן של וראימנה ויהיה זה דגש תמורת הנח, כי ראוי להיות ואימינה בח"ג כדין ההפעיל רק שרוב הספרים לא נמלא הדגש, וגם הרב בעל תקון סופרים

לֹוֹט אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-כָּל-כַּבֵּךְ הַיִּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לְפָנָיו שַׁחַת

יהוה

חרגום אשכנזי קו

זאה, אונד דען גאַנצען קרייז דעם ירדן'ס בעוֹכְטִיגטע, וועל- בער דורכאויס געוועסערט וואַר, (בעפֿאַר נאָך דער עווי- גע סרום אונד עמורה צוגרונ- דע

ר ש י

אימין את עלמי כמו ואשמילה אשמאל
את עלמי. ואס תאמר היה לו לינקד
ואימנה כך מלינו במקום אחר אס יש
להימין ואין נקוד להימין: (י) כי כלה
משקה. ארץ נחלי מים: לפני שחת ה'

חרגום אונקלוס

ית עינוהי וְהוּא ית כָּל מִישַׁר יִרְדְּנָא אַרְי
כולה בית שְׁקִיָּא קָדָם דְּחַבְל יי ית סְרוּם
ויה

ב א ו ר

ומאמר לפני שחת ה' וגו' עד סוף הפסוק הוא הודעה אחרת מן כותב הספר להודיע תכונת הארץ בעת ההיא, ובלשונות העמים יסגירו מאמר כזה בשני חלקי לבנה, אולם בלשון המקרא אין לורך, כי בעל הטעמים יבארהו בתחו טעם מפסיק יותר בסוף המאמר המוסגר מן המפסיק שבסוף המאמר שלפניו, ואס יהי' סוף המאמר שלפניו באתנה, יתן בסוף המאמר המוסגר סוף פסוק, כמו ועשלי מקדש (ושבנתי בתוכס:) ככל אשר אני מראה אותך וגו' (שמות כ"ה ח' וט'), ותבין עוד שאין בגו' ה' שב אל כי 'כלה משקה, לומר כי כלה משקה כגן ה' וכארץ מלרים וגו', דא"כ ראויה להיות האתנה במלת עמורה, רק מקרא קלר הוא ולריך להוסיף מלת היה, לפני שחת ה' את סרם ואת עמרה היה (המישור ההוא) כגן ה', וכן פירש רש"י ז"ל, ועל פי דברי אלה תבין כוונת המחרגס האשכנזי, ואשוב לבאר המלות: ככר, ת"א ויב"ע מישר, ולדעת הרד"ק במגלול (ד' קטן דף ר"ב ע"א), ובשרשים שרש ככר יהיה ככר שם משמות הכבדים ע"מ אָפֶר. אָפֶר. והרבו והסמיכות והכנוי שוה בהם, וענינו מישור, וכר נרחב שרשו כר משרשים בעלי ב' אותיות, או כרר בעבור שהמקובץ נמלא לבשו קָרִים הלאן (תהלים ס"ה י"ד), שהנ"ף קמונה, ואולי הוא לתשלום הדגש הראוי להיות כרי"ש לצטרון הרי"ש ע"ס, וענינו קרוב לענין ככר, רק שהוא שם פרטי למקום מרעה הנהמות לבד ולא למישור אחר שאין שם מרעה: כי כלה משקה, אמר כלה אחר שאמר כל להגדיל הדבר, וכן כל מלכי גוים, כלם יענו (ישעי' י"ד ט' וי'): משקה, בא שם המקרה שחת שם התאר וענינו בעלת משקה, רוכה לומר ארץ נחלי מים: לפני שחת, קודם שהשחית והוא מקור

ה מ ע מ ר

סופרים לא דבר מזה מאומה, וא"כ אין ספק שראוי למחוק. (י) ככר הירדן, לדעתי שרשו כור ע"מ וְר. וְר. וְרִים, ואס לפעמים גם בנפרד בפת"ח (כאשר אנאר במה שיבוא) ככר מלינו דוגמתו (עיין מגלול לרד"ק), והנחתו הראשונה על דבר העגול, ומזה נקראת הנקעה אשר היא מוסגרת מהרים סביב לה, קָר, ירנה מקניך ביום ההוא קָר נרחב (ישעי' ל' כ"ג) ושעורו ככר נרחב (דין פיעה ווירד חיק ווייטען קרייזע וויידען) והוא בסמיכות, והרבו לבשו כרים הלאן (תהלים ס"ה י"ד); ונקראו גם הלאן השמות כרים, כי מרוב שמנס ודשנס נראו עגולים כמו שיאמר על איש שמן (קוגעלונד), ומזה כור הזהב לתנור המתנת לפי שהוא בתמונת עגולה, וכן תנור וכירים שנעשה משתי חלי עגולות (החלבזיקעו), ולכן הוא על דרך הזוגי, וכן כיר שנס הוא עגול, ולכן נקרא המדה שמודדים בה כור לפי שהכלי זה עגול, וכדברי חז"ל נקרא בעבור זה גל של תבואה כרי שהוא מתגלגל והולך בסיבוב, כר הגמל חוכף, וע"ס לשון ערב הוא כמין אוהל קטן שהיה אזור על דגשת הגמלים וכו' היו הנשים יושבות (עיין געזעניוס), והיה עגול, וכן בדברי חז"ל כרים וכסחות, והפעל הנגזר ממנו ודוד מברכר (ש"ב ו' י"ד). ענינו מרקד והוא ע"ד כלכול מן כול לפי שהריקוד היה במחוגה, וחוגג וחוג לעד, ומזה

הרגום אשכנוי

דע ריכטעמע, וואָר עס וויא
איין גארטען דעם עוויגען, וויא
דאָז לאַגער מצרים, אונד זאָ
וואָר עס ביו נאָך צוער היין,
(יא) דאָ ערוועהלטע זיך לוט
דען גאַנצען קרייז דעם ירדן'ס,
אונד צאָנגעגען מאָרגען זאל
זאָוואָרדען זיא איינער פֿאַם

ר ש י

את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור
בגן ה' לאילנות: כארץ מצרים. לזרעים:
בזרעה לער. עד לער. ומדרש אגדה
דורשו לנגחי על שהיו שטופי זמה במר לו
לוט בשכנותם במסכת הוריות: (יא) כנר.
מישור כתרנומו: מקדם. נסע מאכל

לך לך יג

יהוה את-סדום ואת-עמורה כגן-
יהוה כארץ מצרים באכה צער:
(יא) ויבחר-לו לוט את כל-כנר
הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו

א ש

תרגום אונקלוס

וית עמורה בגינתא דיי פארעא דמצרים
מטי לצוער: (יא) ובחר ליה לוט יח כל
מישר ירדנא ונטל לוט בקדמיהא ואיחפרשו

גבר

ב א ו ר

מקור מבנין הכנר: בגן ה' כארץ מצרים, יאמר כי ארץ הכנר נולה משקים אותה ברגל מן
הירדן כדרך הנעשה בגן ה' שנאמר בה ונהר ילח מעדן להשקות את הגן (לעיל ז' י') ובדרך
שהוא בדרך מצרים שנאמר בה והשקית ברגלך בגן הירק (דברים י"א י'), והזכיר שני המקומות
אמר בגן ה' שהמקום הטוב במחנותיו כן הוא כולו משקה, והזכיר כארץ מצרים מקום ידוע
לראיה. ורבותיו אמרו בגן ה' לאילנות כארץ מצרים לזרעים, ירלו לפרש שיש בכנר נהרות
גדולות ישקו חילני הגנות בגן ה' ובו יאורו כארץ מצרים ישקו בגן הירק, ובמר לו לוט נזה
כי הארץ שישקו אותה בן רחוקה מן הנכרות וטובה למרעה, (הרמב"ן). וכן נודע עוד היום
שאין הגשמים יורדים במצרים רק נהר נילוס עולה ומשקה את כל השדות: באכה צער, עד
לער היה המקום משקה, ועיין מ"ש בפ' נח על באכה גררה (לעיל י' י"ט): (יא) ויסע לוט
מקדם, רש"י פי' נסע מאכל אברם ממזרחו והלך לו למערבו של אברם נמלא נוסע ממזרח
למערב ע"ל, ויותר מפורש בדברי הראב"ע שנתב כי סדום מערב בית אל, ומאד יפלא כי הוא
נגד המזיאות הנודע כי בית אל בחוף חרן כנען בחלק בנימן וסדום הוא למזרח חרן כנען כי
הירדן ההולך למזרח חרן כנען נוטל בים המלח בכתוב בפ' מסעי בגבולי הארץ וים המלח הוא
למערב ערי סדום ועמורה, וכן תמה ע"ז הראב"ע והניח בל"ע, והיה נראה לי להני' ברש"י
במקום של אברם, של סדום, והיה ח"כ כוונתו שהלך ממערב למזרח, רק שרצה לפרש מ"ס
מקדם במקום מן בשמושה הענמי ברוב המקומות, לכן מפרש שהלך ממזרח של מקום אברם
אל מערב של סדום, ואף שלמעלה (י"ב ח') בפסוק ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל,
מפרש במזרחה של בית אל, וענינו כמו בקדם בית אל, היינו לפי ששם אין מקדם מוסב על
פעל ויעתק שלפניו, רק על ההרה, ושעורו ההרה אשר מקדם לבית אל, משא"כ כאן שמוסב על פעל
ויסע, ורצה לפר' המ"ס לשמש מן אב"ל לא מלאתי בן בשום נוסח, גם בשני נוסחא' של רש"י כ"י שנידי
הנוסח של אברם, וכ"ע, ואונקלוס תרגם בקדמיתא, ויב"ע תרגם ממדינתא, וכן מתורגם בל"א, ובאור
מקדם כמו בקדם ר"ל מלך קדם של א", ואחד משמושי המ"ס הוא שחשמש במקום בית אל, כמ"ש הרד"ק
במכלול

ה מ ע ר

ומזה ובכרכרות (ישעי' ס"ו ב') לדעת הרד"ק שהם הנמלים שמרקדים, ואולי בכרכרות הוא מין
עגלות, וכמו שנקרא עגלה מן עגול (עיין רד"ק שרש עגל) כן נקרא כרכר מן כור, ויהיה
גרדף עם לבים שזכר קודם זה. והנה במלח כנר יהיה הכ"ף הראשונה למשקל והוא מן השמות
אשר במעט הורחתן אחת עם אחר המשקל ובלעדו, כמו פאר ותפארת, זכר וזכרון וכדומה,
ומזה גם כנר לחם שהוא עגול.

אִישׁ מֵעַל אֶחָיו: (יב) אֲבָרָם יֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלוֹט יֹשֵׁב בְּעָרֵי
הַכְּפָר וַיֵּאֱהָל עַד־סְדֹם: (יג) וַאֲנָשֵׁי
סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד:
(יד) וַיְהוֹה אָמַר אֶל־אֲבָרָם אַחֲרָי
הַפָּרֶד־לוֹט מֵעַמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׂם

אנדערן געטרענט. (יב) אברם
וואָהנטע אים לאַנדע כנען,
אונד לוט וואָהנטע אין דען
שטערטען דעם קרייזעס, אונד
שלוג זיינע היטטען אויף ביז
נאָך סדום. (יג) דיא מעננער
פֿאָן סדום אַבער וואָרען דעם
עוויגען זעהר באַזע מענשען
אונד גראָסע זינדער. (יד) דער
עוויגע שפראַך צו אברם, נאָכ־
דעם זיך לוט פֿאָן איהם גע־
טרענט האַטטע: העכע ריינע

צפנה

אויגען אויף, אונד זעהע דיך אום פֿאָן דעם אָרטע וואָדוא ביזט, געגען מיטטערנאָכט,
גע־

ר ש י

תרגום אונקלוס

גִּבְרַ מְלוֹת אֶחָוִי: (יב) אֲבָרָם יְחִיב בְּאֶרְעָא
דְּכְנָעַן וְלוֹט יְחִיב בְּקִירוֹי מִיִּשְׂרָא וּפְרָס עַד
סְדוּם: (יג) וַאֲנָשֵׁי דְסְדוּם בִּישִׁין בְּמִמוֹנְהוֹן
וְחִיבִין בְּגוֹיִתְהוֹן קָדָם יי לְחָדָא: (יד) וַיֵּי
אָמַר לְאֲבָרָם בְּתַר דְּאַחְפָּרֵשׁ לוֹט מֵעַמִּי
זְקוּף בְּעַן עֵינֶךָ וְחַזִּי מִן אַתְרָא דִּי אֵת תְּמִין
לְצַסוּנָא

אברם ממזרח והלך לו למערכו של אברם
נמלא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגד'
הסיע עממו מקדמונו של עולם אשר אי
איפשי לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל.
נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:
(יג) ואנשי סדום רעים. ואעפ"כ לא
נמנע לית מלשכון עשהם. ורכותינו למדו
מכאן שרעים ירקב (משלי י'): רעים.
בגופם: וחטאים. נממונס: לה' מאוד.
יודעים רבונם ומחבונים למרוד בו:
(יד) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע

ב א ו ר

במכלול (ד' קטן דף נ"ב ע"א) ובשרשים שרש מן ע"ש: (יב) אברם ישב בארץ כנען, בשאר
ארץ כנען כולה כי ערי הכנר מכלל ארץ כנען (עיין מה שנחבתי בפ' וירא (לקמן י"ח י"ז)
בפסוק וה' אמר), וטעם בערי הכנר פעם בזו ופעם בזו מפני כבוד המקנה וזה טעם ויבחר
לו לוט את כל כנר הירדן כי התנה עם אברהם שלא יבא בכל הכנר, (הרמב"ן): ויאהל עד
סדום, נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי סדום וגו', בא מלת וחטאים
באחזה שלא נמשט, לפי שאנשי סדום נושא המאמר, ונל שאר הכתוב רעים וחטאים לה'
מאד הואן נושא המאמר, וכפי דרך גנינות הטעמים בכל מקום ראוי שיובדל הנושא
מנושאו בטעם היותר מפסיק, והי' א"כ מן הראוי להטעים מלת רעים בדרגא ומלת חטאים
בתביר, אלא שנתחזקה ההעמדה במלת וחטאים לעורר הכוונה על עולם המרי, וזהו מה
שאמרו חז"ל בסנהדרין (דף ק"ט ע"א) שמחבונים וחטאים, דהיינו שיודעים רבונם ומחבונים
למרוד, כמו שפי' רש"י כאן, ותיבות לה' מאד מוסבות על רעים וחטאים נאלו אמר
שהיו רעים לה' והיו חטאים לה', היו רעים מאד והיו חטאים כאד, לפיכך הובדלה
גם תיבת לה' מתיבת מאד בטעם מפסיק שהוא הטפחא, אבל אינו מפסיק כל כך כמו האחזה:
וגראה לי שהפסוק הזה הוא הקדמה אל הספור בענין הפינת סדום ועמורה והגללת לוט,
שנפ' וירא, כענין ומס הוא אבי כנען (לעיל ט' י"ח), ועוד רבים בן: רעים, בגופם,
וחטאים, נממונס, (רש"י), והיא דעת רב יהודה בסנהדרין (דף ק"ט ע"א), ואונקלוס ויב"ע
חוגמו להכך והיו דעת הנרייתק שס, והנה בלמת נמלאו שניהם מפורשים בכתוב (עם
שיחזקאל

צַפְנָה וְנִגְנָה וְקִדְמָה וַיִּמָּה: (טו) כִּי
 אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה
 לְךָ אֶתְנָנָה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם:
 (טז) וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֶפְרַיִם
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְאִם-יִוְכַר אִישׁ
 לְמִנּוֹת אֶת-עֶפְרַיִם הָאָרֶץ גַּם זֶרְעֶךָ
 יִמָּנָה: (יז) קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאָרֶץ

גענען מיטטאג, גענען מאָר-
 גען אונד גענען אבענד: (טו) דען
 דאָ גאַנצע לאַנד, וועלכעס
 דוא זיעהסט, ווערדע איך דיר
 אונד דיינעם זאמען אויף
 עוויג איינגעבען. (טז) דיינען
 זאמען אבער ווילל איך דעם
 שטויבע דער ערדע גלייך מאַ-
 כען, זאָ דאָס, ווען יעמאַנד
 ווירד דען שטויב דער ערדע
 צעהלען קאנען, אויך דייז זאָ-
 מע זאָלל געצעהלט ווערדען.

(יז) מאַכע דוך אויף, דורכציעהע זאָ לאַנד נאָך דער לעג-
 גע

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְצַפּוֹנָא וּלְדְרוֹמָא וּלְמִדְיָנָא וּלְמַעֲרָבָא:
 (טו) אַרְי ית כל ארעא די את חגי לך
 אֶתְנִיבָהּ וְלִבְנֶךָ עַד עֲלָמָא: (טז) וְאֲשִׁי ית בְּנֶךָ סְגִיִּין כְּעֶפְרָא דְאַרְעָא בְּמַא דִּי לִית
 אִיפְשֵׁר לְגַבְרָא לְמַמְנִי ית עֶפְרָא דְאַרְעָא אִף בְּנֶךָ לֹא יחַמְנִין: (יז) קוֹם הִלֵּךְ בְּאַרְעָא
 לאורכה

עמו היה הדבור פורג ממנו: (טו) אשר
 אס יוכל אים. כשם שא"ל לעפר לימנות
 כד

ב א ו ר

שיחוקאל לא פי' רק רעתם בממוס שאמר (כס"י ע"ז פסוק מ"ט) הגה זה הי' עון סדס אחותך
 גאון שבעת לחס ושלוח השקט הי' לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה) כפ' וירא, בענין
 משגס, מה שהרע בעיניהם קבלת האורחים שהננים לוט לביתו, ובענין גופס, מה שאמרו
 הוליאם אלינו ונדעה אתם (להלן י"ע ה'): (יד) צפנה, היא הפאה השמאלית: ונגבה, היא
 הפאה הימנית, ונקראת בכחוב גם דרום וימין ותימן: וכחב הרד"ק כשרשים שרש נגב, כי
 נקרא הלד הזה נגב לפי שיש נפאת דרום חרב הרבה ואין בה ישוב כמו בשאר הפאות מפני
 החמימות, ותרגום חרבו פני הארמה (לעיל ח' י"ג), נגיבו אפי ארעא: וקדמה, היא הלד
 שלפניו, ונקרא ג"כ מזרח ע"ש שהשמש תזרח משם: וימא, הוא הלד שלאחריו, ונקרא ג"כ
 מערב מלשון ערב, ולפי שהים הגדול לפאת מערב ארץ ישראל קראו לפאת מערב ים:
 (טו) לך אחננה, הראב"ע פי' בדבור, כי לא הנחילה בסוגל לאברהם רק לזרעו יולאי מזרים,
 וכן כתב הרמב"ן וטעם כי לך ולזרעך שתחזיק במתנה מעכשיו להנחילה לזרעך כמו שאמרו
 רבותינו ירושה היא להם מאבותיהם עב"ל: כי ענין הנתינה יסול על מסירת הזכות בדבר, שיזכה
 בו המקבל עתה אף שלא יחזיק בדבר ההוא כי אס לאחר זמן, ועל מסירת הדבר הנתון
 בעלמו ליד המקבל או לרשותו, לכן תוכן הנתינה הנזכרת בכחוב הזה על שני העניני' יחד,
 כי הנתינה לאברהם היא מסירת הזכות, ועדיין לא נתן לו הכח לכבשה כמו שאמר לו כי לא
 שלם עון האמרי עד הנה (לקמן ט"ו ע"ז), אולם נתינת הארץ לזרעו תובן על הענין הכ'
 שהיא נתינה לרשותם ממש שיכבשוה: (טז) גם זרעך ימנה, אס יהי' זה יהי' זה ואס לא לא
 כלומר כשם זה אי אפשר גם זה כמו כן וכן היהפך נושי עורו וגו' גם אתם תוכלו להיטיב
 (ירמי' י"ג כ"ג): (יז) קום, ענין זרוז:

לך לך יג יד

לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לָהּ אֶתְנֶנָּה:

(יח) וַיֵּאָהֵר אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב

בְּאֶלְנֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן

שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: פ רביעי

יד (א) וַיְהִי בַיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ-

שַׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ דָּאֶלְסַר

כְּדָרְלָעוֹמֵר מֶלֶךְ עֵילָם וְתַדְעֵל

מֶלֶךְ גּוֹיִם: (ג) עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-

בְּרַעַם מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת-בְּרֶשַׁע מֶלֶךְ

עַמֹּרָה שְׁנָאֵב וּמֶלֶךְ אֲדָמָה

וְשִׁמְאֵבֵר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בְּלַע

צבויים קרי פֶּאָן אַדְמָה, שְׁמַאֲבֵר, קַעֲנִיג פֶּאָן צְבֹיִים, אֲוֹנֵד מִיט דַּעַם קַעֲנִיגַע פֶּאָן בְּלַע, נוֹנְמַעְהָר

תרגום אשכנזי קט

גע אונד ברייטע, דען דיר ווילל
איך עם איינגעבען. (יה) אברהם
שלוש זיינע היטטען אויף, קצם
אונד בעזעטצטע זיך אין דעם
האינע סמרא, וועלכער בייא
חברון איזט, אונד ערבויעטע
דאזעלכסט דעם עוויגען צו עה-
רען איינען אלטאר.

יד (א) אין דען טאגען
אמרפלים, דעם

קעניגס פֶּאָן שַׁנְעָר, אַרְיוֹךְ,
קַעֲנִיג פֶּאָן אַלְסַר, כְּדָרְלָעוֹמֵר,
קַעֲנִיג צו עֵילָם, אֲוֹנֵד הַדְעֵל,
קַעֲנִיגס דַּעַר גּוֹיִם, (ג) פִּיֵּהֶר-
טַעַן דִּיעוֹע קַרִיעַג מִיט בַּרַע,
דַּעַם קַעֲנִיגַע פֶּאָן סֹדֶם, מִיט
בַּרְשַׁע, דַּעַם קַעֲנִיגַע פֶּאָן
עַמֹּרָה, שְׁנָאֵב, דַּעַם קַעֲנִיגַע
פֶּאָן אַדְמָה, שְׁמַאֲבֵר, קַעֲנִיג פֶּאָן צְבֹיִים, אֲוֹנֵד מִיט דַּעַם קַעֲנִיגַע פֶּאָן בְּלַע, נוֹנְמַעְהָר
צוּעַר

ר ש"י

תרגום אונקלוס

לְאַרְכָּה וּלְפּוֹתִיָּה אַרְיֵלָה אֶתְנֶנָּה: (יח) וַיָּבֵרֶם

אַבְרָם וְאַרְתָּא וַיְחִיב בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא דִּי

בְּחֶבְרוֹן וַיִּבְנֵא תַמָּן מִדְּבַחַא קְדָם יי:

יד (א) וַהוּה בַיּוֹמִי אֲמַרְפֶּל מֶלְכָּא דְּבַבְל

אַרְיוֹךְ מֶלְכָּא דְּאֶלְסַר כְּדָרְלָעוֹמֵר

מֶלְכָּא דְּעֵילָם וְתַדְעֵל מֶלְכָּא דְּעַמְמִין: (ג)

וְעַם בְּרֶשַׁע מֶלְכָּא דְּעַמֹּרָה שְׁנָאֵב מֶלְכָּא דְּאֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֵר מֶלְכָּא דְּצְבֹיִים וּמֶלְכָּא דְּבְלַע

כך זרעך לא ימנה: (יח) ממרא. שם אדם:
יד (א) אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם
פוללמוך כנשן האש: מלך גויים. מקום
יש ששמו גויים על שם שנתקבצו שמה
מכמה אומות ומקומו' והמליכו איש עליה'
ושמו תדעל בראשית רבה: (ב) שנאב. שונא
אביו שנשמים: שמאבר. שם עבר לעיף
ולקסוף ולמרוד בהקב"ה: בלע. שם העיר:
סדרו קרבא עם ברע מלכא דסדום
ועם ברשע מלכא דעמורה שנאב מלכא דאדמה ושמאבר מלכא דצבויים ומלכא
דבלע

ב א ו ר

יד (א) אמרפל מלך שנער, אמרו חז"ל נב"ר שהוא נמרוד, וכן סופר בספר הישר, ואמר
שם כי אחר בנין המגדל שנפוצו כל העם מעליו ויתפרדו לארצות רבות ונחלקו ללשונות
רבות, מרדו בו והמליכה כל אומה ואומה עלי' מלך אחר, תחת כי קודם בנין המגדל ישנו
כולם יחד בנקעת שנער, ונמרוד מלך על כולם, ולפי שנבנין המגדל נפלו כל גבוריו, קראוהו
כל עבדיו ושריו אמרפל. ונב"ר אמרו ע"ש שאמר להפיל את אברהם לכנשן האש: מלך
גויים, שם מדינה בחביריו שנפסוק, ונ"ה צם הישר, ונ"כ רש"י צם הב"ר מקום יש
ששמו גויים על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומו והמליכו איש עליהם ושמו תדעל עב"ל,
ונמלא ביהושע (י"ג כ"ג) מלך גויים לגגל אחד, וכן מתורגם בל"א, אבל אונקלוס ויב"ע
תרגמו עממין: (ב) ומלך בלע, שם העיר, (רש"י), ואיננו מפורש כנמוז שם המלך, אבל
מפורש